

Művészet a káfkai szakadéokban*

Aspekte / Positionen. 50 Jahre Kunst aus Mitteleuropa 1949-1999

Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien
1999. december 18-2000. február 27.

Aspekte / Positionen, 50 Jahre Kunst aus Mitteleuropa 1949-1999., Palais Liechtenstein und 20er Haus, Bécs, 1999. december 18.
A kiállítás megnyitóján • Hegyi Lóránd, Konrád György
Fotó: Rosta József

Hegyi Lóránd, a tapasztalt és közismert szakember *Nézőpontok / Pozíciók* című ambiciózus projektjét azzal a szándékkal indította, hogy bemutassa a kelet-európai művészet állapotát az elmúlt 50 évben. A térség hosszú, ellentmondásosan értelmezett története, melyet a Közép-Európa kifejezés takar, valamint a vasfüggöny mögötti országok teljes elzártsága a század második felében – melyről ez a kiállítás szólni kíván –, úgy tűnik, kizárja egy ilyesféle cél megvalósítását.

Az egyes országok (Ausztria, Lengyelország, Cseh Köztársaság, Szlovákia, Magyarország, Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Macedónia) szerepeltetése világossá teszi számunkra, hogy kiállítás Közép-Európát nagyjából úgy képzel el, ahogy azt az Osztrák-Magyar Monarchia korában tették, melyet még Metternich kancellár vázolt fel, amikor Európát felosztotta Nyugat, Közép és Kelet-Európára. „Nyugat és Kelet között egy rés keletkezett a XIX. században, melyet Közép-Európának kellett kitöltenie.”¹

Ha a képzőművészet fejlődését vizsgáljuk ezen a területen, az inkább emlékeztet egyféle kalandozásra, semmint ellenállásra. Ez a térség a második világháború után sodródott a normálisan civilizálódott világ periferiájára. Ugyanakkor Ausztria példája – mely egyedülként maradt a fal túlsó oldalán – világosan megmutatja, hogy „a párolt káposzta szaga”², egyféle fülledtség és kicsinyesség mégiscsak jellemző az egész régióra. A század első felében Közép-Európa kreatív zseniket szült – Kafkát, Musilt, Rilket, Schielét –, míg a század második felében tipikusan jellemző a haladást követő elakadás, és a fokozódó vágy, hogy a térség átlépje saját árnyékát.

A „Nézőpontok / Pozíciók” kiállítás azonban nem ért egyet ezzel a negatív Közép-Európa definícióval, mintha a mostani globalizálódott világban elterjedt, egyféle „mitikus” jelentést használná inkább. „Közép-Európát igen gyakran úgy fogják fel, mintha végérvényesen letűnt volna, olyan kulturális magként, melynek megállíthatatlan megsemmisülése veszélyesen felbontja, sőt már fel is bontotta a rendet és az egyensúlyt Európában. Mivel ebben a vitában maga Európa is elvesztette jelentését saját lényegének megtagadásával; Közép-Európát is úgy fogjuk fel, mint Európa legbensőbb lényegének megtestesülését, mint az európai lét magját. Közép-Európa sokfélesége, amit akár genetikai minőségként is értelmezhetünk, menekülési lehetőséget kínál a Nyugat-Európa kínálta egységesüléssel szemben, valamint a monolitikus, az árral sodródó Oroszországgal szemben; olyan régió, melynek megvan (vagy inkább megvolt) a képessége arra, hogy mindörökké sokarcú és eleven maradjon.”³

Ez a kiállítás világosan példázza azt, hogy Kelet-Európa művészete megpróbálta megtalálni saját identitását az elmúlt ötven évben, de mai szemszögből nézve érződik az imént említett áporodottság is. E visszapillantás nem túl hízelgő a közép-európaiak számára. A legnagyobb tévedés a kiállítás koncepcióját illetően a művekkel való túlzott telítettség, melyek ily nagy számban szerepeltetve elveszítették saját energiájukat. Mintha történelmi érzelmek rohanták volna meg, a főkurátor, Hegyi Lóránd csatlakozott a közös kelet-európai keresztes hadjárat eufóriájához, ahol az áttekintésben szereplő, ideológiailag megrendült nemzetek művészete – ahol még mindig politikai és nem művészi témák vannak napirenden – egymás mellett masírozik. (Paradox módon a „nyugati” Ausztria is ugyanazokkal a problémákkal küzd, mint a poszt-kommunista országok és a háború által megtépzott államok – a kifejezés szabadsága fölött érzett friss félelmei révén. A bécsi kiállítás ideje alatt zajlottak a Haider elleni tüntetések és szólított fel Robert Fleck az osztrák művészet elleni bojkottra.)

A művek történelmi kontextus alapján történő kiválasztása, valamint az időrendi szempontok érvényesítése a válogatásban (ti. hogy a művek egyes évtizedeket képviseljenek), szintén problematikusnak bizonyult. Míg a háború utáni évek anyagát szinte könyvszerű, példákat sorakoztató stílusban válogatták (klasszikusok az informel, az absztrakt festészet köréből, egy kis konstruktivizmus itt, egy kis figuratív festészet ott, az akcióművészet dokumentációja), addig a 80-as, 90-es éveket egy erre az időszakra jellemző dolog reprezentálja: az újszerűség. A kiállítás

Rudolf Schwarzkogler
Akció a művész testével. 6. akció (részlet)

Aspekte / Positionen, 50 Jahre Kunst aus Mitteleuropa 1949-1999., Palais Liechtenstein und 20er Haus, Bécs • fotók: Rosta József

politikai vetülete természetesen ellentmondásba került a tudományos és történelmi megközelítéssel olyan időszakokban, melyekben olyasféle „szürreális” kompozíciók születtek, mint *Alina Szapocznikow* művei a 60-as években, *Pinczehelyi Sándoré* a 70-es években (ez egyben a kiállítás emblémája is lett: egy férfi mellén keresztbe tett karjaiban sarlót és kalapácsot tart), vagy amilyen *Milan Knížák* Havel-feje 1990-ből. Talán a vizuális analógiáknak köszönhető, hogy más abszurd párhuzamok is adódtak: így *Alois Hrdlička* torzója az 50-es évekből és *Karel Nepraš* szerelvényekből készült szobra a 70-es évekből. De sok ilyesféle példa akad. Ráadásul a Lichtenstein-palota monumentális és dekoratív tere nemigen hódolt be az itt bemutatott műveknek. A kiállítás másik fele a 20er Hausban, mely többé-kevésbé kortárs műveket mutatott be, sokkal egységesebb volt, bár az sem volt híján egy jó adag szomorúságnak. Az egyes művek, melyeket kisebb kiállításokban, másféle

kontextusban láthattunk (pl. *Leon Tarasewicz*, *Benczúr Emese*, *Jiří David* és mások művei), ahol azok a lehető legjobban működtek, itt belekeveredtek a közép-európai pörköltbe. A minden áron való politizálás egymás mellé rendezte *Jiří Suruvka* kitűnő Hitler-bébi festményeit, az IRWIN ezúttal kevésbé jól sikerült művét, valamint *Krzysztof Bednarski* gyenge installációját a Marx-fejekkel.

A Közép-Európa kiállítás túl nagy falat volt ahhoz, hogy emészthető is legyen. A még oly hosszú előkészületek után sem jutottak a kurátorok konszenzusra, ami példaszzerű, természetes és kivételes lett volna. Tudat alatt valamennyien saját nemzeti válogatottjukat segítették, és rengeteg feltételt kellett figyelembe venniük, míg próbálták azokat embereik kedve szerint alakítani. Az általános benyomás kontrollálatlan, a kép homályban úszik. Végül egy utolsó érv, hogy miért nem sikerülhetett egyébként sem ez a kiállítás: a mi „kafkai szakadékunkban” egyébként sem láthattunk túl sok jó művészetet az elmúlt ötven évben.

Lenka Lindaurová a prágai Umielec („művész”) kortárs művészeti magazin főszerkesztője. Írása megjelent cseh és angol nyelven: Umielec, 00/2

Jegyzetek:

- 1 Josef Kroutvor: (A történelem nehézségei, Közép-Európa nehézségei), Prostor Review, 1990, p.50
- 2 I.m., p.49
- 3 Vladimír Macura: (A cseh álom, Európa álma), Lidové Noviny, 1998, p.72